

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Conflict in de Nederlandse lokale politiek: Spiegels en gevechten

Lange, J. de

Citation

Lange, J. de. (1974). Conflict in de Nederlandse lokale politiek: Spiegels en gevechten. *Acta Politica*, 9: 1974(3), 277-285. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451487>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451487>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- blz. 49.
- ⁵ J. P. A. Gruijters, *Daarom D'66*, Amsterdam (De bezige bij), 1967, blz. 140-142.
- ⁶ P. J. A. ter Hoeven, *Breukvlakken in het Arbeidsbestel*, Alphen a/d Rijn (Samsom), 1972, blz. 183.
- ⁷ P. J. A. ter Hoeven, t.a.p.
- ⁸ P. J. A. ter Hoeven, a.w., blz. 56.
- ⁹ Zie in het bijzonder: Sociaal-Wetenschappelijk Instituut Vrije Universiteit Amsterdam, *De Nederlandse Kiezers in 1967*, Amsterdam/Brussel (Agon Elsevier), 1967, blz. 55. En: Werkgroep Nationaal Verkiezingsonderzoek, *De Nederlandse Kiezer '73*, Alphen a/d Rijn (Samsom), 1973, blz. 13 en 126-128.
- ¹⁰ J. Th. J. van den Berg en H. A. A. Molleman, *Crisis in de Nederlandse politiek*, Alphen a/d Rijn (Samsom), 1974.
- ¹¹ In een andere publikatie hoop ik daarop nader in te gaan. Vandaar dat hier met deze summiere konstatering wordt volstaan.
- ¹² J. M. M. de Valk, *Polarisatie*, *Civis Mundi*, jg. 13, no. 1-2, 1974, blz. 1-4.
- ¹³ J. van den Doel, *Confessionalisme en polarisatie*, *Socialisme en Democratie*, jg. 28, nr. 3, 1971, blz. 190-191.
- ¹⁴ J. van den Doel, a.a., blz. 194.
- ¹⁵ J. van den Doel, *Regeeracordoorden: een economische analyse*, paper voor het politikogenetmaal van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek, mei 1974. Dit paper zou eveneens in dit nummer van *Acta Politica* zijn afgedrukt, ware het niet dat een op het lokaal bestuur toegespitste versie ervan reeds is gepubliceerd in *Economisch-Statistische Berichten* van 23 mei 1974. Vandaar dat ik Van den Doels konklusies in mijn artikel heb ingebouwd. De vergelijking van de Van den Doel uit 1974 met de Van den Doel uit 1971 is voor mijn eigen verantwoording.
- ¹⁶ A. Hoogerwerf, *Polarisatie in de Nederlandse politiek*, *Civis Mundi*, jg. 13, no. 1-2, blz. 6-7.
- ¹⁷ *De Nederlandse Kiezer '73*, blz. 106, vraag 11; blz. 111, vraag 27; voorts de vragen 53 a-d op blz. 130-131; blz. 141, vraag 63; blz. 145, vraag 70.

Conflict in de Nederlandse lokale politiek: spiegels en gevechten

door J. de Lange

Indien het politieke gebeuren in het algemeen verbonden wordt geacht met het oplossen van belangentegenstellingen (Valkenburgh, Miller) door middel van bindende toedeling van waarden (Easton), dan gaat aan de vraag naar de kenmerken van het onflict op lokaal niveau de vraag vooraf of en in hoeverre een lokaal politiek gebeuren is te onderscheiden. Die vraag kan nog meer worden toegespitst: zijn er specifieke lokale belangentegenstellingen die door middel van specifieke lokale bindende toedeling van waarden worden opgelost?

Hoogerwerf (p. 39, p. 122) omschrijft een conflict als de situatie die zich voordoet als een persoon of groep tracht te voorkomen dat een andere persoon of groep zijn doel bereikt. Daartegenover staat de politieke samenwerking, door Hoogerwerf gedefinieerd als het gezamenlijke streven van twee of meer personen of groepen naar het bereiken van een bepaald doel of bepaalde doeleinden ten aanzien van het overheidsbeleid en de totstandkoming daarvan.

Samenwerking doet zich vaak voor als de doeleinden van de actors verschillen, maar het tussendoel gemeenschappelijk is (p. 122).

In het onderstaande zal worden geprobeerd enige opmerkingen te maken over conflict en samenwerking op lokaal niveau in Nederland. Voor beide vormen wordt vooral gelet op manifeste uitingen, dat wil zeggen dat een conflict geacht wordt te bestaan als er sprake is van een politieke activiteit die gepaard gaat met min of meer gewelddadige handelingen, eventueel zelfs met rellen of straatgevechten; de politieke samenwerking komt aan de orde door middel van een korte beschouwing over de zogenaamde afspiegelingscolleges als dagelijkse besturen van provincies en gemeenten. Beide verschijnselen hebben een lokaal aspect. Afspiegelingscolleges doen zich (in Nederland) immers wel voor op het provinciale en gemeentelijke niveau, maar de nationale regering wordt gevormd op grondslag van samenwerking van een beperkt aantal politieke partijen, die zich verenigen op een beleidsprogramma. Dezelfde partijen die elkaar op nationaal niveau van samenwerking in een kabinet uitsluiten, nemen wel samen zitting in de talrijke subnationale colleges van burgemeesters en wethouders en van gedeputeerde staten. Is dit te verklaren uit een bijzonder kenmerk van de lokale en provinciale politiek? Wat is er te zeggen van het recente streven in plaats van afspiegelingscolleges programmacolleges te vormen?

Een politiek conflict dat gepaard gaat met rellen en straatgevechten heeft in elk geval dit lokale aspect dat, als gewelddadige actie plaatsvindt, uiteraard ergens, dus in een bepaalde stad of in elk geval op het grondgebied van een gemeente, gevochten of geschoten wordt. Dit betekent dat lokale gezagsdragers nolens volens de eerste beslissingen zullen moeten nemen over een reactie op het geweld. Dat moeten ze wel omdat het al meteen

gaat om een zaak van openbare orde en veiligheid. Deze onmiddellijke betrokkenheid van de lokale bestuurders betekent echter allerm minst, dat de gewelddadige acties ook steeds tegen hen gericht zijn. Het lokale bestuur moet immers evenzeer optreden als de actie heel andere doelstellingen zou hebben. Met betrekking tot de zorg voor de openbare orde en veiligheid treedt het lokale bestuur op als 'agent' (!) van het nationale bestuur.

Hoewel conflicten-met-geweld dus altijd lokaal tot uiting komen, is het toch nodig te onderscheiden in:

- lokale conflicten
- nationale conflicten
- conflicten van andere aard.

Onder de eerstgenoemde categorie worden hier verstaan opstanden, rellen e.d. met als doelstelling het beleid van de lokale gezagsdragers te veranderen of deze gezagsdragers door andere te vervangen. Onder nationale conflicten vallen dan soortgelijke acties gericht tegen het nationale bestuur of de nationale bestuurders. Onder conflicten van andere aard worden verstaan gewelddadige acties gericht tegen instellingen of personen die niet behoren tot het lokale of het nationale bestuur, maar die, los van mogelijke andere verbanden, in elk geval al doordat geweldpleging nu eenmaal een aantasting is van de openbare orde, optreden van de lokale gezagsdragers uitlokken. De bezetting van een buitenlandse ambassade, van het bestuursgebouw van een particuliere instelling of van de bedrijfsgebouwen van een onderneming, behoort tot deze categorie.

Is het lokale bestuur nu, als de politie naar een rel of een bezetting wordt gedirigeerd, bezig eigen of andermans problemen te bestrijden? Welke orde wordt eigenlijk gehandhaafd of hersteld: de nationale, de lokale of die van het bedrijf of de instelling? Het lijkt verstandig de derde categorie hier niet verder te bespreken. Niet omdat deze minder belangrijk is — het tegendeel is eerder het geval gezien het toenemend voorkomen van bezettingen als actiemiddel in bedrijven en als demonstratievorm met betrekking tot internationale politieke problemen —, maar omdat de vraagstelling is specifiek lokale politieke tegenstellingen op te sporen; dan ligt het voor de hand te beperken tot het onderscheid met nationale politieke aangelegenheden en niet ook nog de derde categorie hierin te betrekken, omdat daar, zo is aan te nemen, lokale en nationale elementen vaak dooreenlopen.

Na die beperking te hebben aangebracht, lijkt het niet zo moeilijk lokale en nationale zaken te onderscheiden: uitgaande van de definitie behoeft alleen maar te worden onderzocht of de doelstelling van de actie is de personele samenstelling van het nationale danwel van het lokale bestuur te veranderen of een wijziging van het beleid van de ene danwel van de andere groep gezagsdragers te bewerkstelligen. De actiedoelen moeten toch, zeker als het

gaat om gewelddadige actie, wel duidelijk zijn. Dan moet ook lokaal van nationaal kunnen worden onderscheiden.

Er past hier evenwel meteen al een kanttekening bij. Zijn — in Nederland — lokale conflicten over de samenstelling van het bestuur denkbaar? Weliswaar verdween in 1967, na een periode van hevige rellen en straatgevechten, de burgemeester van Amsterdam van het toneel, maar hij werd niet door de gemeenteraad ontslagen. Integendeel, de raad sprak bij monde van de wethouder-loco-burgemeester uit zich 'grotelijks belazerd' te voelen. De burgemeester trad ook niet af als gevolg van het manifest ontbreken van politieke steun in de raad. Hij werd door de nationale regering, door wie hij ook was benoemd, ontslagen. Toch kan men zich in het algemeen wel voorstellen dat het kan voorkomen dat een burgemeester, een college van B. en W. of zelfs een gehele raad zich als gevolg van gewelddadige politieke conflicten gedwongen zou zien zijn functie neer te leggen. Het laat zich evenwel niet denken dat het nationale bestuur in die omstandigheden passief zou blijven en bijvoorbeeld een 'revolutionaire', dwz. een door met geweld optredende groepen aan de macht gebrachte, burgemeester of een 'revolutionaire' raad zou accepteren. (De vervanging van de wethouders, mits volgens de wettelijke regels gekozen uit de raad, zou niet tot ingrijpen behoeven te leiden). Is dit juist, dan kan worden geconcludeerd dat de structuur van het lokale bestuur en in belangrijke mate ook de personele samenstelling ervan, een onderwerp is van de nationale politiek. Dit wordt nog eens onderstreept door de wettelijke regel, dat lokale verkiezingen slechts eens in de vier jaar kunnen worden gehouden, zodat ook als er zeer hevige conflicten zouden zijn, geen tussentijdse verkiezing — een beroep op de kiezers om uit de moeilijkheden te geraken — toegestaan is. Wel is het mogelijk dat het nationale bestuur de gemeenteraad opzij zet en een regeeringscommissaris aanstelt!

Is het dus niet zo gemakkelijk andere lokale bestuurders te krijgen, kan dan wel gemakkelijk een verandering van het lokale bestuur, in de zin van het lokale beleid, tot stand komen als gevolg van harde actie? Harde actie, zoals in de laatste jaren welhaast traditie of folklore geworden kraken van huizen, bezetten van gebouwen e.d., kan, hoezeer ook de facto een min of meer geaccepteerd actiemiddel, toch moeilijk anders worden gezien dan als een vorm van gewelddadigheid. Door uitdrukkelijk de orde te verstoren dwingen de actievoerders de gezagsdragers een standpunt te bepalen of tot een ander standpunt te komen dan zij tot dan toe hadden

Kan dit echter wel, kunnen de lokale bestuurders tot een ander beleid komen? Dat hangt uiteraard af van de vraag of het een zaak betreft waarover het lokale bestuur zelf kan beslissen. Er is een zekere tegenstelling tussen het conflict zoals hier bedoeld, dus gewelddadige actie, en het onderge-

schikte karakter van het lokale bestuur.

Volgens Beck (p. 23) is de gemeentelijke overheid 'nur ein bedingt verantwortlicher Adressat der Revolte'. Toegespitst op het probleem van de woningnood — die het onderwerp van vele acties is — zegt Beck, dat deze voortkomt uit omstandigheden waarvoor men de gemeenten niet in eerste instantie verantwoordelijk kan stellen; hij wijst daarbij op de financiële afhankelijkheid van het Rijk, op de ontoerijkende juridische middelen en op de zwakke positie van de gemeenten t.o.v. ontwikkelingen in de commerciële sector.

Beck spreekt over revolutionaire activiteiten en rekent daaronder ook de woningverdeling. In zijn gedachtengang is het ook nauwelijks mogelijk te onderscheiden tussen beleidsonderwerpen die zich wel en die zich niet lenen voor revolutionaire actie. Ten aanzien van elk onderwerp kan de bestaande orde aan het wankelen gebracht worden. Realistisch genoeg, stelt hij echter wel de mate van autonomie aan de orde en wel in twee opzichten, namelijk de mate van afhankelijkheid van het hogere gezag en de mate van afhankelijkheid van het economisch stelsel. Overigens ziet Beck het gemeentelijk bestuur en de werkwijze ervan als onderdeel van een 'Obrigkeitskonzept' dat geheel past in het stelsel 'kapitalistischer Herrschaft' (o.a. p. 105, 273, 286). Kort samengevat is zijn opvatting dat als het lokale bestuur autonoom zou zijn met betrekking tot bepaalde beleidssectoren, het ook vatbaar zou zijn voor revolutionaire acties ten aanzien van die sectoren.

Op zichzelf is het niet zo'n opzienbarende conclusie dat het lokale bestuur aan handen en voeten gebonden is aan hoger gezag en aan economische omstandigheden. Weinig uitspraken worden in de kring van gemeentebestuurders frequenter gehoord dan die waarin het gebrek aan autonomie wordt betreurd. De maatschappijcriticus zingt unisono met de 'etablierte Herrschaft'. (Misschien een vorm van politieke samenwerking omdat het tussendoel hetzelfde is?). Het lokale bestuur is ondergeschikt bestuur; als er lokale politieke conflicten zijn, zijn die dan niet van ondergeschikt belang? Aan het lokale bestuur is een deel van het overheidsbeleid als geheel 'overgelaten' zoals de Nederlandse wetgeving het stelt. Juist omdat, zoals in het begin is opgemerkt, gewelddadige actie altijd ergens, lokaal plaats moet vinden, ligt het voor de hand te veronderstellen dat aan het lokale bestuur nu juist niet is 'overgelaten' dat wat, indien veranderd, ingrijpende consequenties zou hebben. Het lokale bestuur is te meer ondergeschikt, naarmate het gaat om onderwerpen van meer ingrijpende aard. Revolutie of revolutionaire verandering betekent een relatief grote mate van verandering op korte termijn. In de omschrijving van Hoogerwerf (p. 137): 'een radicale snelle en door toepassing van of dreiging met geweld tot stand gebrachte verandering in een politiek stelsel en eventueel tevens in de rest van de sa-

menleving'. Een dergelijke ingrijpende verandering kan niet gemakkelijk worden verwacht in en tevens beperkt worden tot een lokale eenheid, een gemeente. Want vanuit het nationale politieke stelsel zal worden vermeden dat het lokale bestuur taken heeft die zich lenen tot veranderingen van dien aard. Dahl stelt (p. 94):

— When members of a democratic body delegate some of its authority in order to effectuate their purposes, they will want to insure that the authority is employed for the purposes they have in mind. Delegated authority is subordinate authority. And the more dangerous the authority is, or the more open it is to abuse, the stronger they may want the controls within the hierarchy to be. —

Met een 'dangerous authority' bedoelt Dahl o.m. het gebruik van geweld door een politiecorps en geheel in overeenstemming daarmee is dan ook in Nederland aan de burgemeester, dwz. de plaatselijke vertegenwoordiger van het nationale bestuur, de zorg voor de politietaken opgedragen. Waar Dahl spreekt van 'abuse' (van de gedelegeerde bevoegdheid) kan, gelet op de context, worden gedacht aan gebruik van een bevoegdheid voor een ander doel dan dat waarvoor zij was gegeven; let wel: gegeven door het hogere bestuur, welks doeleinden als bepalend moeten worden beschouwd. Dit stemt overeen met wat in de Nederlandse situatie het recht is van de Kroon — en met name weer op voordracht van de plaatselijke veregenwoordiger daarvan, de burgemeester — tot vernietiging van plaatselijke besluiten in het algemeen belang.

De voorlopige conclusie moet dan ook zijn, dat lokale politieke conflicten wel beleidsveranderingen tot gevolg kunnen hebben, als het maar gaat om zaken van weinig belang; meer toegespitst: als de veranderingen maar niet in strijd zijn met de doelstellingen van het nationale bestuur. Is het waarschijnlijk dat strijdpunten van dien aard zich voordoen?

In de Amerikaanse literatuur over lokale politiek wordt nogal eens onderscheid gemaakt tussen 'service functions' en 'political functions' van het lokale bestuur (Banfield en Wilson). Onder de eerste wordt verstaan het leveren van diensten zoals het aanleggen van parken en rioleringen alsook het verschaffen van politiediensten. In het Nederlandse spraakgebruik gaat het dus om gemeentelijke 'voorzieningen' in de ruimste zin. Onder de politieke functie wordt dan verstaan 'management of conflict in matters of public importance' (Banfield en Wilson), of 'adjustment of conflict among corporate citizens and social categories of the area' (Greer). Coleman maakt nog een ander onderscheid, namelijk tussen conflicten met interne en conflicten met externe bronnen. Intern en extern zijn hier gezien vanuit de plaatselijke gemeenschap. Interne conflicten betreffen de structuur van het plaatselijke bestuur zelf en problemen van puur plaatselijke aard, zoals de locatie van bepaalde gemeentelijke voorzieningen. Als probleem met een

externe bron ziet hij economische aangelegenheden en zaken die voortkomen uit beslissingen van hoger gezag die plaatselijke uitvoering vereisen, zoals in de Verenigde Staten het tot stand brengen van een reële raciale desegregatie op grond van de beslissingen van het Hooggerechtshof. Coleman concludeert, dat in toenemende mate lokale conflicten voortkomen uit externe bronnen.

Duidelijker is de eerstbedoelde indeling geformuleerd door De Vree, die spreekt van 'first-order politics', i.e. het nemen van bindende beslissingen binnen het politieke stelsel, gegeven de structuur, instituties, regels en procedures ervan, resp. van 'second-order politics', i.e. beslissingen over het politieke stelsel en de instituties, regels en procedures zelf (De Vree, p. 346). Hij sluit hiermee aan bij Daudt, die politieke conflicten en politieke politieke conflicten onderscheidt (Daudt, 1959/1962). Samengevoegd met de indeling van Coleman kan nu het volgende schema worden opgesteld:

locale politieke conflicten

van:	met:	
	externe bron	interne bron
eerste orde	1	3
tweede orde	2	4

Conflicten van categorie 1, die dus het beleid (de output) van het lokale bestuur betreffen, maar die uit een externe bron voortkomen, zijn bijvoorbeeld conflicten over de plaatselijke werkgelegenheid. Conflicten van categorie 2 betreffen de werking van het bestuur zelf, maar komen voort uit beslissingen of omstandigheden buiten de plaatselijke samenleving. Een voorbeeld zou kunnen zijn de benoeming van een andere burgemeester dan plaatselijk gewenst wordt. Het is duidelijk dat men voor beide categorieën bij het plaatselijk bestuur slechts aan het goede adres is, voorzover het autonoom is. Dat lijkt niet veel te zijn. Er is gemakkelijk een dikke bundel samen te stellen van klaagschriften van gemeentebestuurders over problemen die door rijksbijdragen en rijksmaatregelen moeten worden opgelost, resp. over de onmogelijkheid procedureel anders te werk te gaan dan door 'Den Haag' wordt voorgeschreven.

Voor categorie 4 geldt in belangrijke mate hetzelfde. Weliswaar kan plaatselijk onvrede bestaan over het politieke stelsel, de instituties, regels en procedures ervan, maar de 'second-order' kan toch niet naar eigen inzicht veranderd worden, tenminste niet ingrijpend. Wel kunnen vergaderingen van raadscommissies openbaar worden, kunnen hoorzittingen worden georganiseerd e.d., maar de burgemeester kan niet door de plaatselijke bevolking worden gekozen.

De voorlopige conclusie was, dat lokaal wel beleidsveranderingen kunnen worden afgedwongen, mits deze niet in strijd zijn met de doelstellingen van

het nationale bestuur. Nu moet worden toegevoegd: als medewerking van het nationale bestuur kan worden verkregen.

Deze conclusie kan ook anders worden geformuleerd: plaatselijk worden wel politieke eisen gesteld, maar het plaatselijke bestuur kan die eisen maar in zeer beperkte mate zelf honoreren, want de bestuurders zullen in zeer vele gevallen in Den Haag moeten aankloppen om hulp en bijstand. Dat is in feite: om daar de definitieve beslissing te gaan halen. In het gebruikelijke camouflerende jargon heet dat: het groene licht vragen. Van den Berg en Molleman gaan al verder in hun beschouwing over de huidige staat van de bestuurlijke organisatie. Zij menen dat reorganisatie dringend nodig is, omdat 'het voor de burgers weinig zin heeft invloed op de besluitvorming uit te oefenen, wanneer de overheid toch niet daadwerkelijk iets aan hun verlangens kan doen' (p. 190). Zij vrezen verlies van legitimiteit van het bestuur door gebrek aan democratische input (p. 191). Of het zover al is, is hier nog niet geconcludeerd. In zekere zin is het tegendeel gezegd: er is wel input, zelfs in de vorm van 'harde actie', maar die is bij het lokale bestuur aan het verkeerde adres.

Overigens roept dat natuurlijk wel precies dezelfde vraag op, namelijk of het lokale bestuur op die manier zijn legitimiteit zal kunnen handhaven. Navranter nog is de vraag wat de gemeenteraadsverkiezingen in de tegenwoordige omstandigheden eigenlijk voorstellen, in het bijzonder nu in de laatste jaren de plaatselijke partijorganisaties zich zo druk maken over programma's, programma-accorden en programmacolleges, alsof ze zelf het aan de kiezers voorgestelde beleid zouden kunnen realiseren. In plaats van op spiegelgevechten over programmatische beleidsvoorkeuren zou wellicht de nadruk moeten liggen op het door middel van verkiezingen recruterende van bekwame onderhandelaars met 'Den Haag' nu de gemeente meer dan zelfstandig bestuur een pressie-organisatie in het nationale politieke stelsel is geworden.

Als het gaat om de openbare orde, zo werd gezegd, is het gemeentebestuur de 'agent' van het nationale bestuur, uiteraard met de bevelslijnen van boven naar beneden. Nu blijkt ook wat de gemeentelijke output betreft een agent-functie aan te wijzen. Dat kan heel goed een actieve en zelfstandige functie zijn. Bovendien kunnen agenten worden geprovoceerd! Dat kan het lokale politieke conflict misschien in vele gevallen worden opgevat als provocatie van de nationale agenten op lokaal niveau.

In dit licht bezien is het bepaald opmerkelijk dat juist in de laatste jaren het streven is ontstaan op subnationaal niveau zogenaamde programma-colleges te vormen, dwz. colleges van B. en W. (voorzover het de W. betreft) en colleges van G.S. (voorzover het de gedeputeerden betreft) die bestaan uit een coalitie van politieke partijen die zich — bij voorkeur vóór de

verkiezingen — op een beleidsprogramma hebben verenigd. De oudere, tot voor kort gebruikelijke vorm is die van het afspiegelingscollege, dwz. een college waarin zoveel partijen zijn vertegenwoordigd als mogelijk is, rekening houdend met het beschikbare aantal wethouders-, respectievelijk gedeputeerdezetels en de zetelverdeling in de raad, resp. de provinciale staten. Staatsrechtelijk is dit gebruik niet los te zien van de constructie dat het vertegenwoordigend orgaan tevens het besturend orgaan is. Uit democratisch oogpunt staat daar tegenover dat een stelselmatige partijpolitiek maximaal brede samenstelling van een bestuursorgaan de politieke tegenstellingen minder zichtbaar maakt en vermoedelijk ook ertoe leidt dat problemen waarover geen overeenstemming bestaat of is te verkrijgen in een vroeg stadium in het college stranden. Afspiegelingscolleges zijn te beschouwen als een vorm van 'accommodatie-politiek' (Lijphart). In ieder geval is er duidelijk sprake van politieke samenwerking (Hoogerwerf).

Politieke samenwerking is niet zo populair. Van den Berg en Molleman (p. 198) plaatsen het streven naar programmacolleges dan ook in het kader van wat in de landelijke politiek een grote rol speelt: afkeer van compromissen, onderhandelingen vóór en niet na verkiezingen, benadrukken van het eigene en blootleggen van tegenstellingen. De vorming van programmacolleges kan daaraan bijdragen. Voorzover door middel van stemmen op een bepaalde partij een beleidsvoorkeur wordt uitgesproken, is het vanzelfsprekend gewenst, dat die partij niet met willekeurige andere partijen als partners aan het dagelijks bestuur van provincies en gemeenten deelneemt, maar zich daarbij duidelijk programmatisch beperkt.

Van den Doel heeft zich onlangs om die reden — de invloed van de kiezer — vóór programmacolleges uitgesproken in een artikel waarvan het hoofdpunt was dat de provinciale verkiezingen, helaas, niet gaan over provinciale politieke strijdpunten! Naar zijn mening zou dit wel zo zijn, als de provinciale politieke procedures en instituties, onder meer door de invoering van programmacolleges, zouden worden gepolitiseerd. Hij sluit hiermee aan bij wat Van den Berg en Molleman aanwijzen als een kenmerk van de neo-democratie zoals die in Nederland vooral is geïntroduceerd door D'66 en Nieuw-Links (p. 127).

In het bovenstaande is echter de vraag aan de orde gesteld of er wel iets te politiseren is. Ongetwijfeld zijn er locale en provinciale belangentegenstellingen die door middel van bindende beslissingen kunnen of moeten worden beslecht. Ongetwijfeld kan politisering van het locale en het provinciale bestuur ertoe bijdragen, dat de tegenstellingen aan het licht komen en niet als 'non-decisions' vroegtijdig in collegevergaderingen van tafel verdwijnen. Dan is het echter even noodzakelijk dat de subnationale besturen daadwerkelijk aan de gestelde politieke eisen kunnen tegemoetkomen doordat zij ook wer-

kelijk bevoegdheden en vooral middelen hebben. Waarschijnlijk zullen de programmacolleges die nu zijn of worden gevormd (en de Staten en raden die hen hebben gekozen) dit zelf weldra ondervinden. Dit kan als eerste effect hebben dat de druk op het nationale bestuur wordt versterkt om meer bevoegdheden en middelen af te staan of 'over te laten'. Als dat niet gebeurt, zal de vorming van programmacolleges als voornaamste effect hebben de kring van potentiële provinciale en gemeentelijke bestuurders te beperken.

Literatuur

- P. Valkenburgh, *Inleiding tot de politicologie*, Amsterdam-Brussel, 1968
 J. D. B. Miller, *The Nature of Politics*, Pelican ed., 1965
 D. Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York, 1965
 A. Hoogerwerf, *Politicologie; begrippen en problemen*, Alphen a.d. Rijn, 1972
 W. A. Beck, *Basisdemokratie, Beitrag zur Diskussion um 'inspraak' und 'actiegroepen'*, diss. Utrecht, 1973
 R. A. Dahl, *After the Revolution*, New Haven, 1970
 Edward C. Banfield and James Q. Wilson, *City Politics*, New York, 1963
 Scott Greer, *Governing the Metropolis*, New York, 1962
 James Coleman, *Community Conflict*, 1957
 J. K. de Vree, *Political Integration: the formation of theory and its problem*, diss. Amsterdam, 1972
 H. Daudt, *Het conflict als maatschappelijk verschijnsel*, 1962
 A. Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*, 1968
 J. Th. J. van den Berg en H. A. A. Molleman, *Crisis in de Nederlandse politiek*, Alphen a.d. Rijn, 1974
 J. van den Doel, Provinciale politiek op weg naar het einde? in: *Het Parool*, 7 maart 1974, p. 4